

Povestiri dintre rafturi

Voluntarul de la Mazarină

de Gabriel Zănescu

☞ Părul, castaniu; sprâncenele, castaniu închis; ochii, căprui; fruntea, îngustă; nasul, mediu; gura, medie; bărbia, rotundă; obrazul, oval; talia, 1,68m.” Aceasta era descrierea făcută de medicul militar soldatului voluntar Valentin Louis Georges Eugène Marcel Proust, încartiruit la cazarma Coligny, Regimentul 76 infanterie Orleans, în 15 noiembrie 1889. În front, printre ceilalți, Marcel trece neobservat, însă lucrurile se schimbă îndată ce trebuie să se miște. E lent, lipsit de vigoare și stângaci, alunecă mereu, cade, se-mpiedică tot timpul. Când trage cu pușca, se teme atât de tare de recul, e atât de preocupat să-și păzească omoplatul, încât nu mai știe pur și simplu unde se află ținta. Relațiile tatălui său îl scapă de exercițiile cele mai grele: fără natație, fără adunare în zorii zilei, fără curse călare peste obstacole. La sfârșitul stagiului, pe dosarul lui scrie: “Nu știe să înoate.” Termină armata pe locul șaizeci și trei în pluton, din șaizeci și patru. Astmul îl face să respire greu și îi deranjează pe camarazii din dormitor, care îl invită să se mute, să se sufoce în altă parte. Primește încuviințarea să închirieze o cameră în oraș, (rue du Faubourg Banner, 92) aproape de cazarmă și este trimis, pe timpul verii, la munca de birou, unde urma să redacteze documentele și corespondența regimentului. Aici, altă problemă: scrie (și vorbește) cu fraze prea complicate, folosește prea multe cuvinte și, exasperat, șeful de stat-major renunță la serviciile lui: nimeni nu înțelegea nimic din toate frazele sale cu atâtea incidente, nici din ordinele de zi atât de “proustizate”!

Marcel se înrolase voluntar (a plătit și 1,500fr - echivalentul costurilor armatei cu întreținerea sa) pentru a scăpa de convocarea obligatorie de cinci ani, pentru că nutrea o oarecare admirație în privința militarilor și pentru că, știindu-se lipsit de voință, credea că voluntariatul l-ar fi putut învăța să și-o dezvolte. În același an, 1890, face cunoștință cu Robert de Billy, soldat și el (tunar), care avea să devină ambasador (în 1926 în România), apoi ministru plenipotențiar, șef al serviciului de arhive în Ministerul de Externe, membru în comitetul onorific al Congresului

bibliotecarilor și bibliofililor (Paris, 1923), rafinat cunoscător de literatură și artă. Alături de el își face apariția, în februarie, după o vorbă bună pusă de tatăl său, ca invitat de prefectul de Orléans, Paul Boegner, la salonul acestuia. Proust îl găsește o gazdă și o persoană destul de convenabilă. Apariția lui delicată (slab, palid, privirea ca de căprioară, mustața la modă în forma ghidonului de bicicletă) contrasta puternic cu maniera nefericită de a-și purta uniforma în timp ce inunda cu complimente, zâmbete subțiri și declarații de nesfârșită afecțiune pe cei prezenți - pe doamnele mai în vârstă, îndeosebi.

Proust în uniforma militară (www.babelio.com)

Tatălui său i-a trimis o singură scrisoare, în care găsea natural ca băieții să râdă de el pentru toate stângăciile sale și le admira respirația proaspătă, forța și dexteritățile. Ar fi putut evita armata, din motive de sănătate, dar trebuia să facă dovada că e bărbat, acceptând provocarea, chiar

știind că nu-i va face față. Un alt motiv pentru voluntariatul său militar a fost acela că nu știa ce să facă după terminarea liceului. Tatăl său nu aprecia lipsa unei ocupații respectabile, iar astmul putea fi stăpânit, era de părere doctorul epidemiolog Adrien Proust. Armata îi oferea lui Marcel motivul bun pentru a amâna o decizie: acolo nu trebuia să facă nimic. Trebuia doar să fie ascultător. Și-ar fi prelungit bucurios șederea, dacă armata însăși, prin vocea colonelului său, nu i-ar fi ordonat să se libereze, considerând că micul, gentilul soldat Marcel n-ar fi trebuit niciodată încorporat. Resemnat, Proust s-a lăsat la vatră, în 1890, întorcându-se la Paris pentru a-și întâlni viitorul evitat cu succes până atunci.

Proust în 1895 (Otto Wegener, Wikimedia Commons.org)

Care cariere erau eligibile pentru el, avându-se în vedere apartenența la o familie foarte bună, foarte avută, foarte bine văzută, foarte respectabilă etc., etc.? Militară? În nici un caz. Medicală? Nici atât. Clericală? Greu de imaginat. Drept? Aproape imposibil. Poate diplomație... Într-o scrisoare către Robert de Billy, publicată de acesta în *La Nouvelle Revue Française* (nr. 112/1923), Marcel se teme de o "carieră strivitoare" și ezita în fața unui "stagiu istovitor", sau a unui "concurs dificil." Mai mult pentru a demonstra bunăvoință și pentru a mai rări discuțiile pe această temă cu tatăl său (a cărui poziție, de altfel, o găsea justificată și potrivită, însă nu și pentru el), s-a înscris la școala de studii politice,

încercând să pară interesat de serviciul diplomatic, sperând, fără entuziasm, că o să se întâmple ceva și chiar o să-l intereseze. A rezistat cam un an... A scris prin reviste, a vizitat saloane (în chip memorabil, de fiecare dată), s-a îndrăgostit.

Anul 1895 a început sumbru. Pe 4 ianuarie, Marcel nota că "vremea rea s-a înstăpânit peste tot: zăpada cade abundent peste Paris". Pe 18, îi scria lui Reynaldo Hahn: "Suntem întotdeauna bine inspirați, când vorbim despre ceea ce ne place. Adevărul este că nu ar trebui să vorbim decât despre ceea ce ne place." Pe 26 aprilie telefona la redacția ziarului *Le Gaullois* ca să afle dacă este anunțat bal la prințesa Bassaraba de Brancovan (avea să se țină marți, 7 mai și luni, 30 mai.)

Apoi, s-a ivit o ocazie care părea promițătoare. Ministerul Instrucțiunii Publice scotea la concurs trei posturi de bibliotecar voluntar neretribuit, atașat la Biblioteca Mazarină. Concursul avea să se desfășoare pe 29 Mai 1895, conform cu reglementările *Ordinului privind examenul profesional pentru obținerea certificatului de aptitudini pentru funcția de bibliotecar* din 23 august 1879, emis de Ministrul Instrucțiunii Publice și Artelor.

Examenul constă în următoarele probe:

- lucrare în limba franceză pe o problemă de bibliografie [sau de istoria cărții]
- Clasificarea a 15 lucrări din domenii diferite și aparținând unor epoci diferite din istoria imprimeriei
- Această ultimă probă va presupune următoarele operațiuni:
- Numerotarea
- Înscrierea în registrul de intrare-inventar
- Înscrierea în catalogul tematic
- Înscrierea în catalogul alfabetic

În redactarea lucrării, candidatul va trebui să dovedească un scris perfect lizibil și îngrijit. Concursul se va susține în fața comisiei centrale a bibliotecilor. Decizia este valabilă dacă este susținută de trei din membrii comisiei prezenți la susținerea probelor. Ministrul ratifică certificatul de aptitudini obținut.

Satul își făcea, de mult timp, un titlu de onoare prin oferirea de posturi în bibliotecile importante, unor personaje ce proveneau din lumea bună, sau își făcuseră un renume în lumea artistică, literară ori științifică. Cei angajați primeau un sprijin financiar important, iar guvernul se simțea bine făcând mecenat. Voluntarii tineri erau și ei

bine primiți: amatori de delicii livrești, bogați, își satisfăceau curiozitățile intelectuale muncind pe gratis și aduceau un farmec aparte, un aer proaspăt în instituțiile de o vârstă venerabilă. Pe de altă parte, a fi bibliotecar (la Mazarină, de exemplu), atrăgea atenție, respect public, prestigiu, chiar un fel de admirație oarecum însoțită de teamă. Nu oricine putea cunoaște secretele cărților, nu oricine putea ști atât de multe lucruri, pe care majoritatea cetățenilor (sau a supușilor) nu le știau, nu oricine putea filtra cunoașterea la care aveau dreptul semenii, nu oricine putea fi Bibliotecarul Regelui, al Senatului etc. Pentru un bărbat tânăr, avut, cu o vizibilitate socială în plină expansiune, așa cum era Proust, ocupația de bibliotecar - la Biblioteca Mazarină! - ar fi adăugat o nuanță ușor exotică și oarecum enigmatică, un aer de nobilitate. Las' că, mai ales, nu ar fi avut mare lucru de făcut și i-ar fi adus, în fine, liniștea în raporturile cu tatăl său: ar fi avut, în sfârșit, o ocupație respectabilă, conformă cu originea sa. Dar, deoarece regulile erau aceleași pentru toți, chiar și voluntarii erau supuși concursului.

Trei persoane s-au înscris: Albert Delacour, Gustave Lebel și Marcel Proust. Candidații fuseseră avizați că primii doi clasați urmau să lucreze ca atașați suplimentari la Biblioteca Mazarină ("suplimentarii" completau forța de muncă, acolo unde era nevoie, atunci când numărul angajaților era prea mic în raport cu sarcinile și nu aveau normă întregă.) Al treilea, avea să fie detașat, în aceleași condiții, pe lângă Ministerul Instrucțiunii Publice și al Artelor, la Depozitul Legal. O lege din iulie 1881 aducea Depozitul Legal o veritabilă funcție culturală și patrimonială, îndreptățindu-l să primească toate reproducerile destinate publicării, inclusiv pe acelea altele decât tipărite. Or, în 1895, fotografiile se aflau deja în număr foarte mare în colecții și tocmai apăruse cinematograful. Iată un bun motiv spre a mai angaja bibliotecari suplimentari (voluntari, pe deasupra!) la Depozitul Legal. Cât despre cei care aveau să rămână la Biblioteca Mazarină, ei urmau să lucreze în serviciile pentru public, conform cu *Regulamentul* din 25 aprilie 1891, semnat de Léon Bourgeois, Titlul III. Iată câteva reglementări:

Art. 33 Biblioteca este publică. Este deschisă în toate zilele lucrătoare, de la 9 la 6. Biblioteca este închisă în următoarele zile: 1 și 2 Ianuarie; ultimele zile de luni și marți dinaintea Postului Paștilor; Joia de la jumătatea Postului Paștilor; din Joia Paștilor, până în joia următoare, inclusiv; de Înălțare; pe 14 iulie; de Ziua Morților (1 Noiembrie); de Crăciun; pe 31 Decembrie. Biblioteca este de asemenea închisă între 15 septembrie-1 octombrie, pentru

lucrări interioare (reparații, curățenie, verificarea ordinii la raft etc.).

Art. 36 Catalogele sau repertoarele nu pot fi consultate de către cititori, decât cu aprobarea specială a conducerii și cu precauțiile găsite necesare de către aceasta.

Frecvența fiind mare în anumite perioade, bibliotecarii atașați erau, cel mai adesea, datori să-i ajute pe cititori cu informații bibliografice. Cum accesul la cataloage era strict controlat și limitat, cititorii le spuneau bibliotecarilor ce caută, iar aceștia consultau cataloagele și se întorceau cu răspunsul...potrivit. Toți atașații și suplimentarii se supuneau regulilor de împrumut, atât ca număr de exemplare la care aveau dreptul, cât și ca perioadă. Le era cu totul interzis să ducă la domiciliu cărți neînregistrate ca împrumutate, ori să dea altora cărți împrumutate de ei înșiși, sub amenințarea ducerii în justiție.

Proust bibliotecar (www.babelio.com)

Comisia de examen, numită pe 18 mai 1895 prin Ordin de Ministru, era compusă din Alfred Franklin, Paul Marais și Armand d'Artois de Bournonville. Alfred Franklin era administratorul general al Bibliotecii Mazarine, reputat istoric al bibliotecilor pariziene. Paul Marais, arhivist paleograf, absolvent al École des Chartes, conservator la Biblioteca Mazarină, a avut o contribuție importantă la profesionalizarea meseriilor din domeniul conservării. A fost autorul catalogului incunabilelor de la Biblioteca Mazarină, (1893) și a refăcut în întregime catalogul pe fișe al bibliotecii, după unificarea tuturor

inventarelor vechi. Armand d' Artois de Bournonville, a fost funcționar în Ministerul Instrucțiunii Publice, apoi conservator la Mazarină (din 1884), poet și autor dramatic.

Cei doi concurenți ai lui Proust erau persoane hotărâte să facă o carieră în documentare, științe și artă, cum s-a și întâmplat, așadar profesia de bibliotecar li se potrivea de minune. Albert Delacour avea să susțină o teză de doctorat intitulată *Les animaux et la loi pénale: étude de l'histoire du droit*, publicată în 1901 (Paris, V. Girard & E. Brière). Gustave Lebel avea să devină unul din cei mai autorizați istorici, critici, catalogatori și colecționari de artă ai timpului, autor al lucrării *Bibliographie des revues et périodiques d'art en France de 1746 à 1914*.

Cei trei se prezintă la concurs pe 29 mai 1895, iar Proust se clasifică al treilea, urmând a fi detașat, conform planificării, la Depozitul Legal. Proust încearcă să scape de DL și îl caută pe Alphonse Passier, viitorul său șef, care era funcționar în Ministerul Instrucțiunii Publice, șef al Serviciului de schimb internațional, șef al Biroului pentru biblioteci. (În 1901 avea să devină inspector general al bibliotecilor și arhivelor. A publicat *Les Échanges internationaux littéraires et scientifiques; leur histoire, leur utilité, leur fonctionnement au Ministère de l'Instruction publique de France et à l'étranger (1832-1880)*, Paris, Picard, 1880.) Pe 5 iunie, Marcel invocă starea șubredă a sănătății sale și îl roagă pe Passier să intervină pe lângă A. Franklin, spre a detașa în locul lui fie pe numărul unu admis, fie pe cel de-al doilea. Trece, în zilele următoare, pe la "locul de muncă", face cunoștință cu "colegii", răsfoiește câte o carte, face impresie...Prietenul Lucien Daudet își amintește zilele acelea: "Mergeam, câteodată, să-l caut pe Marcel Proust la Biblioteca Mazarină. Ca precauție împotriva guturaiului – avea alergii fânului, origine a tuturor necazurilor și a condițiilor sale de viață în viitor, ținea în mână un pulverizator umplut cu un aseptice și eucalipt. Adesea, mergeam la Muzeul Luvru. Era un mare critic de artă...Tot ce descoperea într-un tablou, atât pictural cât și intelectual, era minunat și era transmisibil; nu era o impresie personală, arbitrară, ci adevărul de neuitat al tabloului. Îmi amintesc, astfel, lungile opriri în fața celor *Doi filosofi* de Rembrandt, diferențele ingenioase și captivante pe care le descoperea între cei doi și mi le explica... admirația pentru Fra Angelico, pe ale cărui rozuri și galbenuri le numea cremoase și comestibile"...

Passier îi scrie lui Franklin, însă acesta rămâne inflexibil: "Dl Proust mi s-a părut că se bucură de o sănătate foarte bună. Totuși, dacă a

ascuns infirmități, dacă este atât de slăbit încât nu ar putea suporta cinci ore de lucru o dată la două zile, a greșit cerând o slujbă căreia știa că nu-i putea face față. Dați-l afară și să încheiem subiectul.

Lucrurile serioase trebuie făcute serios. Așa cum mi-ați cerut, i-am avertizat pe cei trei candidați, înaintea examenului, că ultimul reușit va fi la dispoziția administrației centrale. Dl Proust s-a clasat al treilea, deci dânsul și nu altcineva va avea onoarea să servească direct sub ordinele dumneavoastră. Cu multă cordialitate ..." (8 iunie 1895)

Pe 24 iunie 1895, Ministrul Instrucțiunii Publice și Artelor, R. Poincaré, semnează Ordinul: "Având în vedere procesul-verbal al Comisiei de examen reunite la Biblioteca Mazarină pe 29 mai 1895, domnii Delacour (Marcel), Lebel (Gustave) și Proust (Marcel) sunt numiți ca atașați fără salariu la [Biblioteca] Mazarină. Aceste dispoziții își vor face efectul începând cu 1 august 1895."

Proust, notificat că a fost detașat pentru un timp la Depozitul Legal din minister, nu se lasă și face apel la un bun prieten de familie, Gabriel Hanotaux, ministrul afacerilor externe, pentru a pune o vorbă bună. Apoi, îi scrie lui A. Franklin, pe 5 iulie:

"Domnule Administrator,

Îmi iau libertatea de a vă comunica următoarea scrisoare [notificarea de detașare la Depozitul Legal], neîndrăznind să răspund înainte de a fi primit ordinele dumneavoastră în această privință.

Foarte impresionat și recunoscător pentru bunătatea pe care ați avut bunăvoința să mi-o arătați, vă rog să primiți, Domnule Administrator, omagiul sincer al sentimentelor mele respectuoase.

MARCEL PROUST, Atașat la Mazarină

Dacă ajutorul Dlui Hanotaux poate fi de folos, fie pentru un concediu, fie pentru o demisie, cred că pot fi sigur că îl veți primi."

Proust nu a mai trecut nici pe la bibliotecă, nici pe la Minister în cursul verii, ocupat fiind cu pregătirea și publicarea volumului său, *Les Plaisirs et les jours*. Își luase, pentru aceasta, un mic concediu. În octombrie, îi scria din nou lui Franklin:

„Domnule Administrator,

Permiteți-mi să vă exprim, cu toată recunoștința pentru noua dovadă de bunăvoință ce mi-ați arătat în privința cererii mele de concediu, profundul meu regret la despărțirea de Mazarină, unde bunătatea dumneavoastră și a celorlalți domni mi-a făcut viața atât de ușoară. Îi voi scrie de îndată Dlui Maindron pentru a mă pune la dispoziția sa și, așteptând ca

Ministerul care m-a luat de la Mazarină să mă restituie, vă rog să binevoiți să primiți omagiile recunoscătoare ale respectuosului dumneavoastră subordonat.

MARCEL PROUST”

S-ar spune că “vorbele bune” au ajutat, într-o măsură... Marcel a primit micul concediu, apoi a mai făcut o cerere, pentru un an, aprobată și ea, pe 24 Decembrie. În tot anul 1896 a trecut pe la bibliotecă o dată, pentru a oferi șefilor săi *Les Plaisirs et les Jours*. În ianuarie 1897 obține prelungirea cu încă un an a concediului, prilej cu care îi scrie din nou lui Alfred Franklin:

„10 Ianuarie 1897

Domnule Administrator,

Țin prea mult la amintirea bunăvoinței dumneavoastră la adresa mea pentru a nu fi sensibil la reproșul ce mi-a făcut Domnul M[arais], din partea dumneavoastră, în privința întârzierii cu care s-ar părea că m-am întors la Mazarină. Astfel, aș dori ca, mai mult decât scuzele, să-mi apreciați justificarea.

Direcția momentană a preocupărilor mele, mai mult chiar decât starea sănătății, a făcut necesară prelungirea concediului pe care l-am cerut la minister. Deoarece am fost anunțat că cererea s-a aprobat, nu doar că m-am simțit în drept să nu vin la bibliotecă, dar m-am și temut că aș fi încălcat conveniențele, apărând la Mazarină în timpul concediului: am simțit, adesea, o mare dorință să vin acolo, să lucrez alături de ceilalți cititori. Mă temeam că ați fi putut vedea în aceasta, un atașat în concediu care frecventează liber bibliotecă, o lipsă de tact și de discreție. Dacă ați avea bunăvoința de a-i comunica Domnului M[arais] sentimentele dumneavoastră, m-aș grăbi să le urmez, iar dacă ar fi favorabile, m-aș folosi frecvent de o permisiune care, facilitându-mi studiile, mi-ar permite să revăd din când în când colegi și șefi ale căror bunăvoință și amabilitate le-am putut aprecia atât de mult. Dacă, în plus, dincolo de toate acestea, ați avea, în ceea ce privește serviciul meu, sau concediul, unele ordine pentru mine, mă voi grăbi să le îndeplinesc la primul dumneavoastră apel.

Vă rog să primiți, Domnule Administrator, respectuoasa expresie a deplinei mele gratitudini.

MARCEL PROUST”

Rafinata delicatețe a lui Proust ajunsese să-l determine să-și interzică propriul acces la Biblioteca Mazarină! Marcel nu mai risca, de-acum o detașare la Depozitul Legal, dar nici nu-l mai interesa perspectiva unei cariere pe care, odată, o credea posibilă.

Unul din evenimentele anului 1897 avea să devină un “accident” biografic interesant pentru “bibliotecarul” Proust. *Les Plaisirs et les Jours* apăruse în 1896, la Calmann-Levy, prefațat de Anatole France și ilustrat de Madeleine Lemaire, cuprinzând și patru piese pentru pian compuse de Reynaldo Hahn, prietenul (atât de) apropiat al lui Marcel. Volumul, scos în condiții grafice excepționale, pe hârtie de lux...și pe cheltuiala autorului, avu parte de primirea favorabilă, dacă nu chiar caldă, a cunoscuților din înalta societate. S-ar putea să fi fost motivați și de faptul că, tot pe cheltuiala sa, Proust le-a trimis câte un exemplar cadou împachetat cu maximă eleganță și cu dedicații măgulitoare. Pe lângă ei, numai cine nu i-a cerut nu a primit un volum gratuit. Și erau mulți, multe... Anatole France, prefațatorul: “Acestea îi sunt și stilul și arta. Demonstrează o siguranță care surprinde pentru un arcaș atât de tânăr. Nu e deloc inocent. Dar e atât de sincer și atât de adevărat, încât devine naiv și place mai departe. Are în el ceva de Bernard de Saint-Pierre depravat și de Petronius ingenuu. Fericită carte! Va umbla prin oraș împodobită, parfumată de florile cu care divina mână a Madeleinei Lemaire a presărat-o, cu trandafiri înrouați.”

Proust și-a petrecut concediul și apoi anul cutreierând saloanele, lăsându-se dezmiardat ca un copil mare (*le petit Marcel*) de doamnele mai în vârstă, întreținându-se cu ele despre modă, observând comportamente, relații, roluri jucate și roluri ascunse, căutând dragostea lui Lucien Daudet și pe a lui Reynaldo Hahn, plătind regește dineuri fabuloase pentru admiratori, în restaurante de lux, scriindu-i mamei, călătorind.

În 3 februarie 1897, apare, însă, în *Le Journal*, un articol care desființează cartea lui Proust și aduce în discuție publică elemente din viața privată a scriitorului. Autorul vitriolant, Jean Lorrain, era cunoscut pentru procese de defăimare pierdute în fața unor persoane publice și ironii care frizau moșia. Marcel Proust era considerat un “amator” din înalta societate, “introdus” în lumea literelor ca printr-un soi de campanie de promovare agresivă și fără acoperire: “Azi toți și-au pus în cap să scrie, să strângă presa și opinia [publică] în jurul micii lor glorii și, cu lovituri de dineu, de influențe mondene, de mărunte intrigi de evantai, cu meniuri episcopale și petreceri de grădină, să smulgă o prefață de ici, un articol de colo și de la toți reclamă, pentru a violenta, dacă nu măcar pentru a atrage atenția.”

Anatole France, dar și Jose-Maria de Heredia, care apreciasse și el cartea lui Proust, scriseseră, după Lorrain, “[...] prefețe de complezență pentru unele mici personaje din lumea

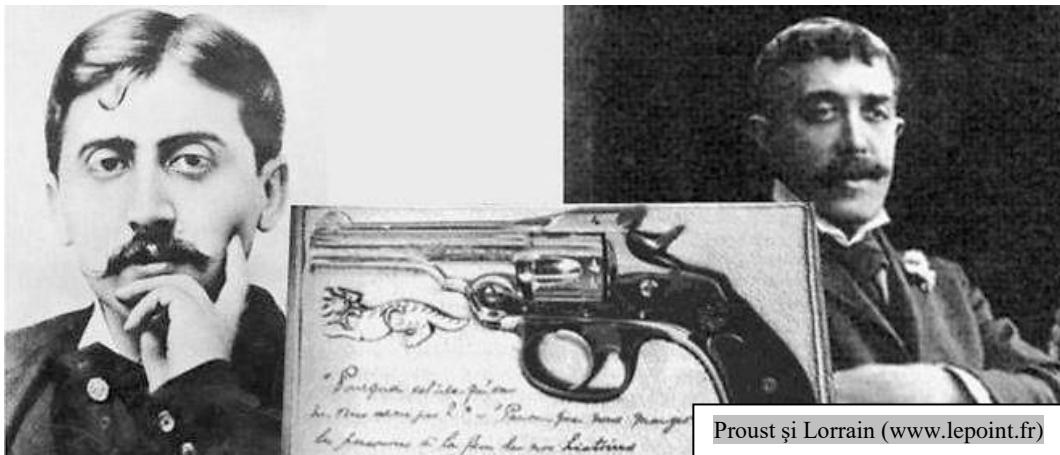
bună aflate în lipsă de literatură și de succes de salon.” [*Les Plaisirs et les Jours* însemna] “melancoliei grave, joase flirturi și neputințe elegiace, într-un stil prețios și pretențios, cu, pe marginea paginilor, ilustrațiile dnei Lemaire: frunze (!) de trandafiri, pisici cântând la chitară și pene de păun. [...] dar asta-i viața și cu siguranță pentru următorul volum Dl Proust își va obține prefața de la Dl Alphonse Daudet, intransigentul domn Alphonse Daudet în persoană, care n-o va putea refuza nici Dnei Lemaire, nici fiului său Lucien.”

Despre Madelaine Lemaire, jurnalistul, bibliofilul, specialistul în noi tehnici de imprimărie “foto-mecanică” Octave Uzanne, cel care văzuse, în 1893, acasă la Edison, “kinetograful”, înainte cu puțin să devină public și... prieten cu Jean Lorrain, spunea că “e o pictoriță deplorabilă de înaltă reputație”.

Léon Daudet, celălalt fiu al lui Alphonse Daudet, jurnalist cunoscut pentru ideile sale de extremă dreaptă și pentru virulența polemicilor, anti-republican, anti-semit, anti-parlamentar, vorbea astfel despre Lorrain: “De amărâtul ăsta am avut întotdeauna o oroare insurmontabilă, aproape fizică... Lorrain avea o căpățână sănătoasă și mare totodată, de frizer vicios, părul despărțit de o cărare parfumată cu paciuli, ochii globuloși, cășcați și lacomi, buze groase care zemuiau, împroșcau,

Verlaine și Maupassant, un ins cu o atracție deosebită pentru și spre bărbați și femei deopotrivă, care purta corsete spre a-și evidenția pieptul, își pudra obrajii cu roșu și își dădea mustața cu henna, îl acuza pe el de homosexualism! Proust l-a provocat la duel.

Martorii lui Marcel au fost Gustave de Borda, cunoscut spadasin al timpului și Jean Béraud, renumit pictor al vieții pariziene din La Belle Epoque, ambii buni prieteni ai scriitorului. De partea cealaltă, Jean Lorrain era secondat de Octave Uzanne și de scriitorul Paul Adam. Cei patru secunzi s-au întâlnit acasă la Jean Béraud, pentru a negocia o eventuală împăcare a părților. Cum nu au ajuns la vreo înțelegere, duelul a fost considerat singura opțiune rămasă. Martorii au redactat un proces-verbal al întâlnirii lor, în care au consemnat atât rezultatul (nul) al negocierii, cât și condițiile duelului. Cum cei doi nu aveau pregătire fizică și nici nu știau mânuși sabia, arma aleasă a fost pistolul de tir. Aveau să se tragă două focuri, la comandă, de la o distanță de douăzeci și cinci de pași. Duelul avea să se desfășoare în pădurea Meudon de lângă Paris (loc tradițional pentru astfel de evenimente), pe data de 5 februarie 1897. Înaintea întâlnirii, singura neliniște a lui Proust era legată de ora acesteia. Se temea că ar fi putut avea loc dimineața, ceea ce i-ar fi bulversat programul de

Proust și Lorrain (www.lepoint.fr)

băleau când vorbea. Capul pieptului îi era bombat, ca al păsărilor ce se hrănesc cu mortăciuni. El se hrănea lacom cu toate calomniile și imundițiile colportate de mania ancilară a salonarzilor, a fetelor cu rente și a susținătorilor șic. Închipuiți-vă pleoșăitul din canalul de scurgere al unui spital.”

Frontul lui Lorrain era intolerabil. Onoarea lui Proust, dar și a Madeleinei Lemaire, a lui Reynaldo Hahn, a lui Lucien Daudet și a lui Anatole France trebuia restaurată, iar nemernicul – pedepsit. Un individ care mâncase bătaie de-atâtea ori pentru obrăznicile sale, când cu bastonul, când cu piciorul în dos, care abia scăpase fără duel cu

viață, întrucât era obișnuit să doarmă până la prânz. Programarea s-a făcut pentru ora trei după-amiază, deci a putut să spună mai târziu prietenilor că, în astfel de condiții, duelul în sine devenise o chestiune lipsită de importanță.

Pe 5 februarie 1897, o zi ploioasă și rece, combatanții, însoțiți de secunzi, s-au întâlnit la locul și ora stabilite. La comandă, Proust a scos pistolul și a tras primul. Glonțul s-a oprit în pământ, la picioarele lui Lorrain. Apoi a țintit și a tras Lorrain, iar glonțul lui s-a dus departe în pădure. Cele două focuri convenite fuseseră trase, iar onoarea lui Proust (și a celorlalți) – salvată. Marcel,

exaltat, fericit că a făcut dovada supremă a bărbăției sale, vru să-i strângă mâna lui Lorrain, dar toți martorii s-au opus...

Proust și-a continuat viața obișnuită pe parcursul anului: vizite, saloane, complimente, călătorii, scrisori către mama sa, accese de astm, automedicație (excesivă și nepotrivită), iubiri delicate, tânjeli echivoce. A mai obținut un concediu de un an, până în 31 Decembrie 1898, apoi a mai cerut unul, scriindu-i Dlui Marais, conservator la Mazarină:

„Ianuarie, 1899

Stimate Domn,

Nu-mi explic nicidecum că nici dumneavoastră nici eu nu am primit avizul pentru prelungire [a concediului] pe care o știam aprobată de minister încă de-acum o lună. O să le scriu de îndată și vă rog să acceptați și să-l convingeți și pe Domnul Franklin să accepte toate scuzele mele pentru această întârziere care nu depinde de mine. Domnul R [avisson, bibliotecar la Mazarină], pe care am avut onoarea să-l întâlnesc, trebuie să vă fi vorbit despre anul atât de trist pe care l-am petrecut alături de mama mea, internată timp de lungi luni, într-un așezământ de operații, dar care acum este absolut însănătoșită și se simte foarte bine. Chiar și după notificarea de aprobare a prelungirii, care, cred, nu mai poate întârzia mult, permiteți-mi, într-una din zilele viitoare, să vin să vă văd la Mazarină și, așteptând această ocazie, primiți, vă rog, sentimentele mele respectuoase și recunoscătoare.

MARCEL PROUST”

Pe 9 februarie 1899, Proust obținea al patrulea concediu de un an, care avea să fie ultimul. O inspecție generală la Biblioteca Mazarină avea să descopere situația administrativă bizară a unui angajat care nu lucrase nici o zi, ducând-o dintr-un concediu în altul! Pe 14 februarie 1900, Proust (aflat la Veneția) a fost somat să se prezinte imediat la serviciu. Nu s-a prezentat și a fost considerat demisionar, începând cu 1 martie. Colegii i-au apreciat gentilețea, nu și eficacitatea...

Proust nu a mai revenit la bibliotecă, nici nu a mai cerut vreun concediu. Nu îl mai interesa, pentru că își începuse căutarea în care avea să-l regăsească și pe cititor: “În realitate, fiecare cititor, când citește, este cititorul lui însuși. Cartea scriitorului nu este decât un fel de instrument optic pe care el îl oferă cititorului spre a-i permite să deslușească ceea ce fără această carte el nu ar fi văzut poate în el însuși. Faptul că cititorul recunoaște în el însuși ceea ce spune cartea este dovada adevărului acesteia, și viceversa, cel puțin într-o anumită măsură, diferența dintre cele două texte putând fi adeseori imputată nu autorului, ci

cititorului. Mai mult, cartea poate fi prea savantă, prea obscură pentru cititorul naiv, oferindu-i astfel acestuia doar o lentilă tulbure, prin care nu va putea citi. Dar alte particularități (precum inversiunea) pot face ca cititorul să trebuiască a citi într-un anumit fel pentru a citi bine; autorul nu trebuie să se simtă ofensat, ci, dimpotrivă, el trebuie să-i lase cea mai mare libertate cititorului, spunându-i: „Constată singur dacă vezi mai bine cu lentila ta, sau cu asta, sau cu asta.”

Aceasta a fost, pe scurt, povestea regăsită a puținului timp de bibliotecar pierdut de Marcel Proust.*

Citiți mai mult:

- Celeste, Albaret *Domnul Proust. Amintiri consemnate de Georges Belmont*, trad. de Adriana Liciu, București, Albatros, 2004
- Alden, Douglas W, *Marcel Proust's Duel*, in “Modern Language Notes”, Vol. 53, No. 2 (Feb., 1938), pp. 104-106
- Aubert, Jaques (introd.), et al, *Les Préfets en France (1800-1940)*, Paris, Droz, 1978
- Calmette, Germain *Proust à la Mazarine*, in *Lettres à la NRF. Bibliographie proustienne*. Par G. da Silva Ramos. (*Les Cahiers Marcel Proust*. no. 6.) Paris, Gallimard, 1932
- Daudet, Léon, *Fantômes et vivants : souvenirs des milieux littéraires, politiques artistiques et médicaux de 1880 à 1905* Paris, Nouvelle librairie nationale, 1920
- Dreyfus, Robert *Souvenirs sur Marcel Proust. Avec des lettres inédites de Marcel Proust*, Paris, Bernard Grasset, 1926
- Proust, Marcel *Les Plaisirs et les Jours*, Précedé d'une préface par Anatole France, Paris, NRF, 1924
- Proust, Marcel *Timpul regăsit*, trad., cuv. înainte, note și comentarii: Irina Mavrodin, București, Ed. Univers, 2003
- Sebastian, Mihail *Correspondența lui Marcel Proust*, București, Editura pentru Literatură și Artă “Regele Carol II”, 1939
- Michetot, S *Proust militaire à Orléans*, www.loiret.fr
kolbproust.library.illinois.edu/
www.babelio.com
www.jeanlorrain.net
www.jstor.org
www.gallica.bnf.fr
www.lepoint.fr
www.persee.fr
www.pinterest.com

*Mulțumiri dlui Patrick Latour, director-adjunct la Biblioteca Mazarină și conservator-șef al Departamentului Manuscrise și Arhive, pentru **Regulamentul** din 1891, în vigoare pe timpul bibliotecariatului lui Marcel Proust.